

РЕЦЕНЗИЯ

от

Проф. д.и.н. Валерия Фол

Директор на Института за научни изследвания, организация, управление и защита на културно-историческото наследство към УниБИТ, професор в Института за балканистика с Център по тракология - БАН.

Член на Научно жури съгласно Заповед № 226/07.02.2013 на ректора на НБУ доц. д-р Пламен Бочков.

на

докторската дисертация **„Песните на арфиста в контекста на египетската литературна традиция (II хил. до р. Хр. – средата на I хил. до р. Хр.)”** на **ЙОРДАН ВЕНЦЕСЛАВОВ ЧОБАНОВ**, научен ръководител проф. дин Сергей Игнатов, за получаване на образователната и научна степен *доктор*.

Йордан Чобанов е редовен докторант в докторска програма „Египтология” на НБУ. Покрил е всички изисквания на докторската програма и освен дисертационния труд е представил 4 статии, от които една излязла от печат и три под печат. И четирите статии са публикувани или приети за печат в специализирани издания, като три от тях - публикуваната и две от приетите за печат са на английски език в специализирани издания по египтология.

Дисертационният труд „Песните на арфиста в контекста на египетската литературна традиция (II хил. до р. Хр. – средата на I хил. до р. Хр.) на Йордан Чобанов се състои от Въведение, три глави, разделени на параграфи, Заключение, Съкращения и Списък на използваната литература, общо 207 страници. Докторантът ясно формулира целите,

които трябва да достигне в дисертационния труд – идентифициране и събиране на произведенията, които могат да се определят като „Песни на арфиста“, превод, определяне на специфичните термини, текстови и семантичен анализ. Авторефератът вярно отразява съдържанието на дисертационния труд.

Докторският труд на Йордан Чобанов е първото обобщено интердисциплинарно изследване върху група литературни текстове, наричани „Песните на арфиста“ - 29 текста от времето XIX и XX династия, към които авторът добавя още пет от Средното царство. Изследването запълва една голяма празнина в египтологията и религиознанието, тъй като липсата до сега на такова цялостно изследване оставя в страни египетската литературна и изобразителна традиция при изясняването на ролята на музиканта в обредността, вярванията и цялостната представа за света в различните култури. Медиативните функции на музиканта при преминаването от света на живите в света Отвъд, в инициационните и календарните обреди е подробно разработвана тема в различните култури, но египетската традиция не е привлечена като паралел и възможен източник на влияние именно поради липсата в историографията на такъв труд.

„Песните на арфиста“ принадлежат на епохата след Амарна (1323 – 1069 г. пр. Хр.), за тях няма установен канон на подреждане, поради което систематизирането и анализирането им изисква отлична подготовка по египтология. Те са част от цялостните архитектурно завършени гробни комплекси и изясняването на появата и семантиката им е възможно само чрез изясняване на контекста им. Първа глава „Песните на арфиста“ от гробниците на XIX и XX династия“ (с. 11-95) на докторския труд е солиден

корпус, в който отделните тестове са преведени и транслитерирани в отделни параграфи, представена е пълна библиографска справка, датировка, посочено е местоположението на гробницата, в която е текста, разположението му в сакралното пространство и спрямо други текстове и изображения. Към всеки текст докторантът прави текст критичен коментар, заема ясна позиция спрямо вече изказани възстановки и/или коментари, направени от други изследователи, като предлага и своите решения.

Стъпил на тази стабилна изворова база, докторантът извършва анализите на предназначението на „Песни на арфиста” и контекста им, както и обособяването на различни видове песни във Втора глава „Предназначение, контекст и видове „Песни на арфиста” (с. 96-165). Тази глава е безспорно най-полезната за изследователите на древните Средиземноморски култури, тъй като представя мястото на „Песните на арфиста” в цялостната религиозно-философска система на епохата след Амарна и ще позволят сравнителни анализи и търсене на влияния и взаимовръзки с представите за мястото на музиканта и музиката в прехода от света на живите в света Отвъд.

Разглежданите текстове са елемент на нормативно-ценностната система на египтяните, която е неразривно вплетена с религията и космическия ред и не са елемент от погребалната обредност. В параграф „Контекст на песните“ на втора глава авторът достига до важното заключение за функциите на „Песните на арфиста” и съпътстващите ги изображения като послания. Комуникационната им функция е с насоченост както към света на живите, така и към света Отвъд. Й. Чобанов достига до извода, че едното послание е, че човекът е подготвен за

изпитанията, които го очакват в Отвѣд, а другото е, че след като е подготвен и е Отвѣд, то той се слива с представата за Ре и Озирис. Докторантът детайлно разглежда семантиката на пространство на изписване на текстовете и съотношението им към съседните химни и изображения.

Комплексното изследване на контекста, в който са разположените „Песните на арфиста“ позволява извеждането на изводи, които са с важност не само за египтологията, а и за някои митологични и митологични образи в Средиземноморските култури и специално за появата на образа на музиканта-водач между световите. Арфистът е изобразяван в предверието с лице към вътрешността на гробницата, т.е. входа към Овѣдното, защото гробницата е модел на Дуат (Отвѣдният свят), а предверието – вход към Дуат, но и изход. Близостта на „Песните на арфиста“ с химните в чест на Ре и на Озирис е търсена на паралел с боговете, но, както пише авторът само в един от текстовете прозира идеята за пълно сливане със Слънцебога, което е характерно за царя. Метафоричното свързване на живота с Ре и Озирис, с движението на светилото през деня и нощта, и с вечно умирация и раждащ се бог, е вписване на собственика на гробницата в космическия кръговрат съобщава и внушава, че той е живял по правилен начин. Анализът на пространството от гледна точка на религиозните представи и установени канони, в което са вписани „Песните на арфиста“ и съседните химни и изображения (посоките на света, на ляво-дясно), изясняване на проксемиката на посетителите, но и на преминалия в Отвѣдният свят, е едно от достойнствата на дисертационния труд. Когато собственикът на гробницата е изобразяван до Озирис, той е с лице към вътрешността на гробницата, т.е. влиза в Дуат, когато е до Ре – към изхода, т.е. поема по

пътя на превъплъщящата. Изследването на отношението текст - изображения илюстрира и обяснява смисловата връзка човек – божество/божества, смърт – ново раждане.

Споделям мнението на автора, че изобразяваната срещу арфиста погребална трапеза не бива да се разглежда като илюстрация на конкретен елемент на погребалната обредност или пир в Отвѣд, а като послание към посетителите, че на погребания е осигурено всичко необходимо за превъплъщението му.

Заклучението обобщава достигнатите резултати в изследването, библиографията е пълна и представя съвременно състояние в изследванията на текстовете, които са предмет на дисертационния труд.

Представеното изследване показва, че докторантът е овладял египетски език, свободно превежда и работи с оригинални текстове. Й. Чобанов познава в дълбочина проблемите, върху които пише, в резултат на което трудът е с подчертано приносен характер – събрани в корпус, преведени и коментирани текстове, наричани „Песни на арфиста” и изяснен терминологичен апарат, характерен за тези текстове, привлечени допълнително текстове, които по характер са близки с „Песните на арфиста”, диференциране на отделни видове „Песни”, комплексен анализ на функциите и семантиката на текстовете, като е отчетен контекста, в който се срещат и изведени културно-исторически заключения. Като имам предвид достойнствата на труда и неговата полезност за изследователите на религиите през втората половина на II хил. пр. Хр. – I хил. пр. Хр. и специално на образа на музиканта като медиатор между световите, препоръчам трудът да бъде публикуван.

В заключение искам да призова уважаемите членове на научното жури да гласуват с положителен вот, тъй като по мое мнение предложеният труд **„Песните на арфиста в контекста на египетската литературна традиция (II хил. пр. р. Хр. – средата на I хил. пр. р. Хр.)”** на притежава всички необходими достойнства да бъде присъдена образователната и научна степен **доктор** на **Йордан Венцеславов Чобанов**.

26. 02. 2013 г.

Проф. дин Валерия Фол